

Szobabelső

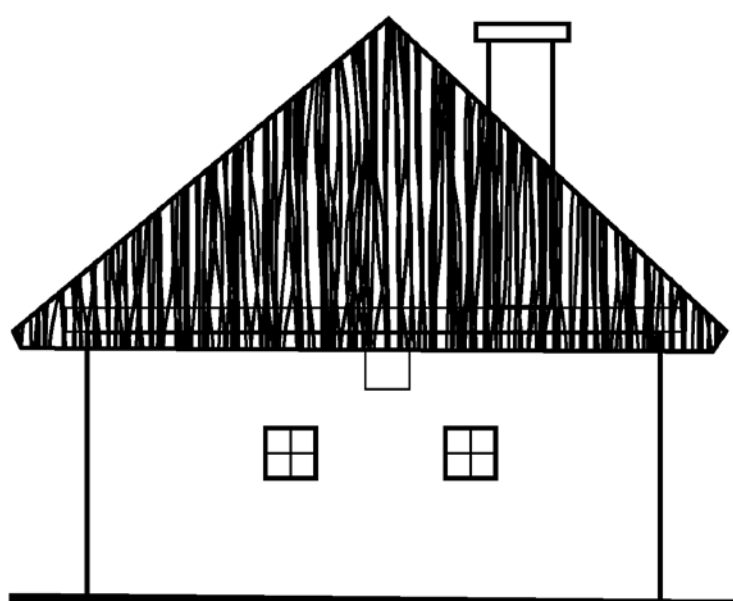
Gyűjtő: Kallik Mária
Cím, Iskola: Szilágyi Erzsébet Gimnázium
Adatközlők: Németh Barnabás, 76 éves, szegény paraszt,
Németh Barnabásné, 69 éves, szegény paraszt

A lakószoba fontosabb adatai:

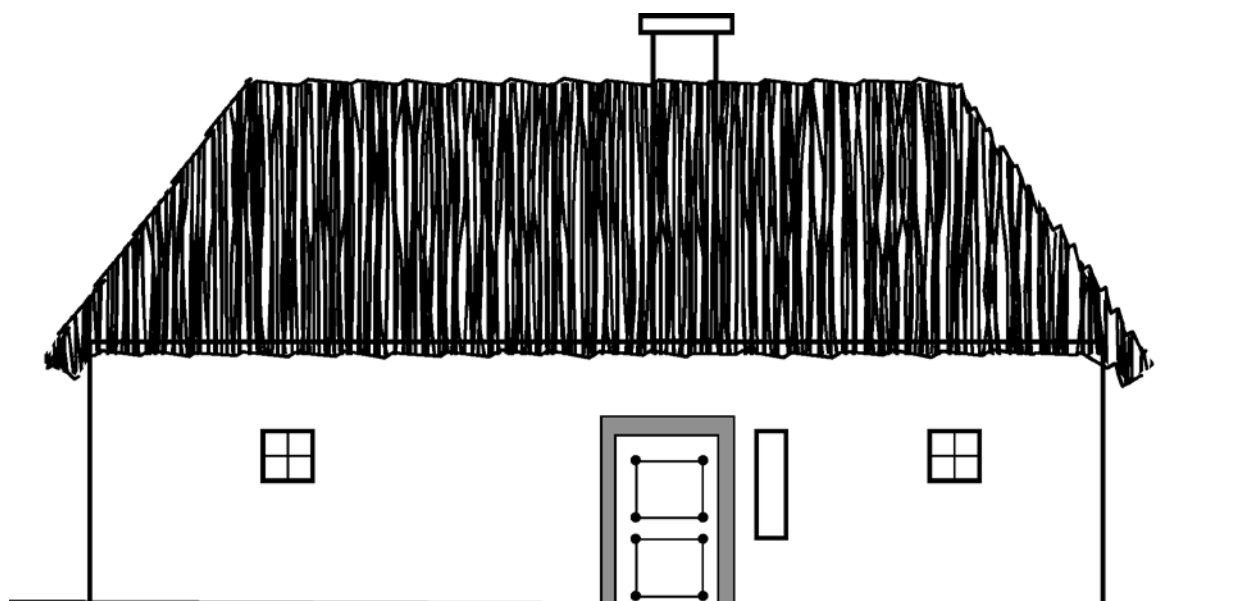
- 1./ Utca: Zrínyi Miklós u.
- 2./ Eredeti tulajdonos neve: Özv. Kallik Balázsné
(foglalkozása: napszámos, vagyoni helyzete:
szegény paraszt)
- 3./ Jelenlegi tulajdonos: Szilágyi Imre

A lakóhelyiség főbb jellemzői

- 4./ A helyiség mennyezete: kilátszós gerendák nád-
dal, sártapasztásos mennyezettel.
- 5./ A mestergerenda még ma is látható. A ház 1840-
ben épült, de a felirat nincs a mestergerendába.
Ez a falu legöregebb háza. A gerendákon fafara-
gásos díszítés található. Gyufát, evőeszközöket,
éles szerszámokat tartottak rajta, hogy a gyerekek kezébe ne kerüljön.
- 6./ A falak anyaga vályogtégla, sár és pelyva. A meszelés mésszel és budai földel történt. A falban vakablak
is volt, de ezt idővel betakarták. Pálinkás butykost, poharakat, bögréket, apróbb holmikat tartottak ben-
ne. Sem függöny, sem ajtó nem volt előtte, a gazdagabb családoknál függönnyel látták el. Az ablakon
semmi díszítés nem volt.
- 7./ A ház padlózata: földtapasztás, tehéntrágyával mázolva. A fal körül agyaggal volt díszítve. A földet lo-
csolták, hogy ne legyen por. Ezt csak a háziasszony végezte.
- 8./ Az ablakok anyaga: fa és üveg. Két szárnyú, négy szemes, nagysága 40x40 cm-es. Nagy párnákat tet-
tek bele, hogy a hideg ne jöhessen be. Az ablak helyett sohasem használtak eltolható fatáblákat, és üveg
helyett sem olajos papírt. Az ablakok előtt lecsukható zsalugáterek voltak, kép 390b, 392b ami az abla-
kot védte, főleg esős, szeles időben. Az ablakoknak különböző díszítésekkel faragott ablakkeretei vol-
tak. Meleg időben virágokat tartottak az ablakokban. Az utcai homlokzaton vakablakokat vágtak és itt
szent szobrokat helyeztek el.. A függönyt többnyire az asszonyok horgolták, a függönytartót faragott
gombbal erősítették a falhoz. Többnyire két függönyt használtak a második az un. firhang volt, amely
színes, olcsó anyagból készült. Ezt azért használták, hogy kintről ne lehessen belátni.
- 10./ A kis házakban csak egyetlen egy szoba egy konyha és egy kamra volt.
- 11./ A jobb módúaknál már két szoba épült és ezeket külön-külön el is nevezték. pl. parádés szoba, kombi-
nát szoba. A családon belül a fiataloknak és az öregeknek másképpen kellett nevezni a lakóhelyiséget.
Fiatalok szobának öregek nagyháznak nevezték.

UTCAI HOMLOKZAT

UDVARI HOMLOKZAT

A szoba berendezési tárgyai és használatuk

12./ A házban lévő bútorokat kb. 80-90 évvel ezelőtt készítették.

13-14./ A lakóhelyiségek fontosabb elnevezése: pl. nagyobb gyerekek a kisebbeknek azt mondták, a sutban a helyed /kemencesarok/. A gyerekek az asztalfőnél, sőt még az asztalnál sem ehettek. Az ő helye küszöbön vagy a sarokban volt. Az asztal végét asztalsaroknak nevezték.

15./ Ha a szoba részeinek rangsorát vizsgáljuk, a lakásban volt első és hátsóhely. Ha vendég jött akkor az első helyre, ill. az asztalhoz ültették. Ha a vendégek asszonyok vagy gyerekek voltak a helyük akkor is a hátsó hely volt. Ha a családban a gyerekek már olyan idős volt, hogy iskolába járt, az apa arra szoktatta, hogy tanuljon, az anya pedig azt mondta, hogy csak hagy menjen játszani. Elég az, ha a nevét le tudja írni, úgysem lesz belőle pap vagy jegyző.

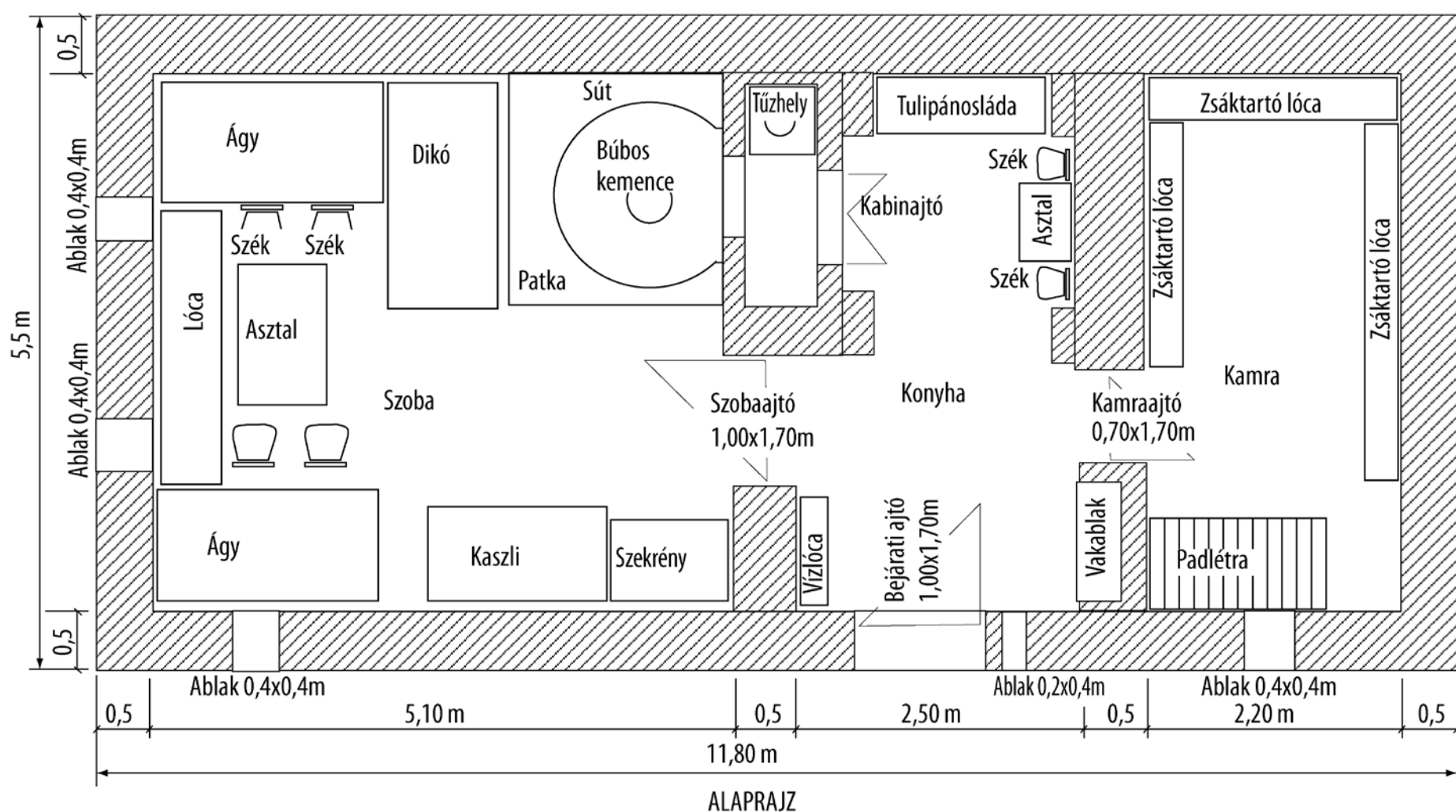
16./ A szobába a fűtést a kemence látta el, amit a konyhából fűtöttek. Ezek a kemencék kb. 50-60 évig tartottak. Az 1945-50 es években kezdődött a kemencék lebontása. Ekkor a sparhelt /masina/ váltotta fel. A tüzelőberendezés körül csak hideg estéken és főzéskor tartózkodtak. Ülőhelyül a kemencepadka, lóca és székek szolgáltak. A kemence körül télen iziket, fát tároltak.

17./ A szoba bútorai közül a legfontosabbak: 1910-ben: a menyasszonyi ládában tartották a stafírungot. 1910 után a kaszli jött a divatba, amely több fiókból állott és ebbe is stafírungot, fehérneműt tartottak. További berendezések: lóca, asztal, dikó, két karszék. A falon szentképek lógtak.

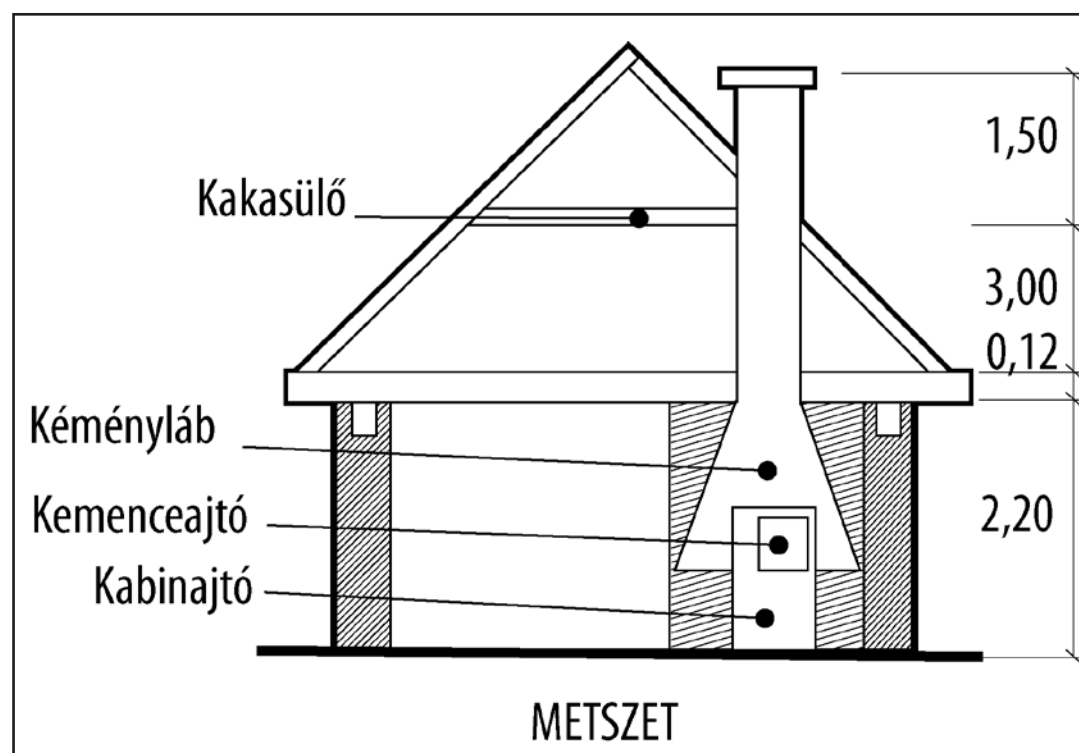
18./ Asztalsarokban ivóbádogot, az asztal alatt pedig vödröt tartottak, amelyből a vizet meregették. Az asztal tetején az étkezésen kívüli időben semmit sem lehetett tartani. Az asztal fiókjában kést, villát, kanalkat, kenyérhajat tároltak. A kenyérhajat vízbe áztatták, majd megdarálták és fekete-kávét csináltak belőle. Az asztalon étkezésen kívüli időben csak tésztagyúrás és varrás folyt. Az asztalon fésűt, kefét nem lehetett tartani, pelenkázásról szó sem lehetett. Ha ezt valaki megtette tisztátalannak nevezték - erre minden család vigyázott. A kenyeret a kamrában tartották, mivel úgy gondolták, hogy itt nem romlik meg. Kenyeres kendőbe, nejlonba csomagolták. A kenyeret úgy tették az asztalra, hogy a szegetlen része ez ajtó felé nézzen.

19./ Az asztalt vászonerítővel terítették le, de azt is csak ünnepek alkalmával. Szőttest és két terítőt nem használtak. Ez még az 1910-es években így volt.

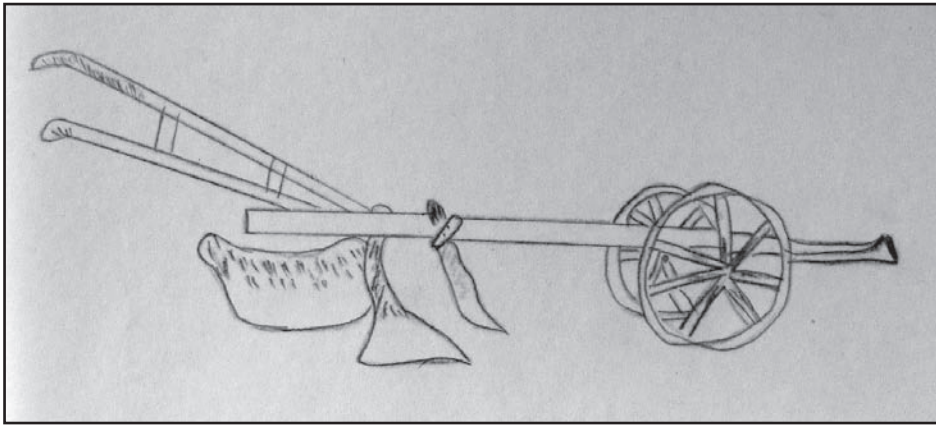
20-21./Karácsonykor az asztalon szent szobrocskákat tartottak, másban az asztalok környéke még ünnepekkor sem változott.

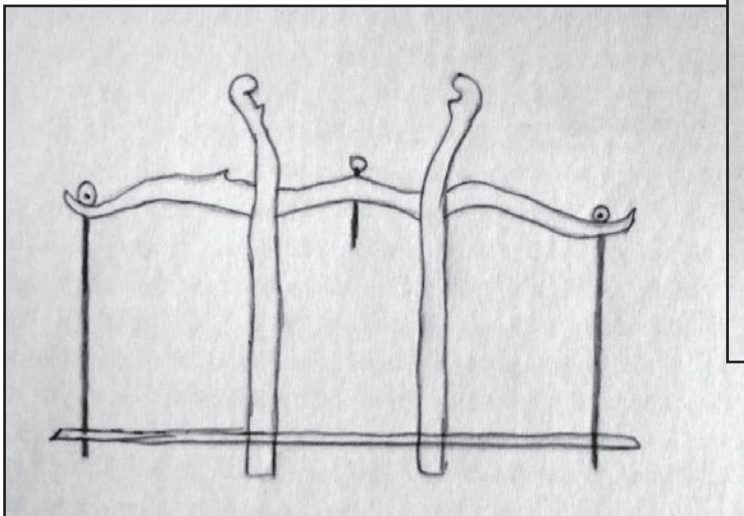
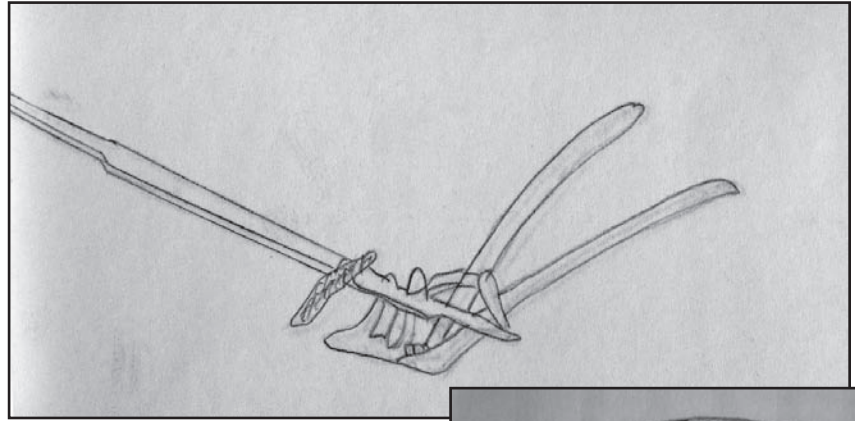
- 22./Különleges terítési mód nem volt szokásban.
- 23./Temetés éjszakáján a rokonság halotti tort ült. Kalácsot, peracet ettek, bort ittak, közben egy asszony búcsúzott a halottól. Gazdag helyeken halotti siratókat fogadtak. Ezek a siratók a siratásért a halott ruháit kapták.
- 24./ Az asztal közelében beépített szekrények voltak, amelyet függönnyel láttak el. Itt mécsest, kefét, gyufát tartottak. Ennek a szekrénynek vakablak volt az elnevezése. Ebbe csak a felnőttek nyúlhattak, gyerekeknek meg volt tiltva.
- 25./A szobabeli asztalnál a család csak télben, és ünnepekkor étkezett. Az 1. világháború után kezdődtek meg az étkezés módjában is a változások. Az asztalfőn az apa és az anya ült, ekkor már az asszonyok is leülhettek az asztalhoz. Nyáron, főleg a kispadkán és a küszöbön étkeztek.
- 26./Amikor a gyerekek elérték a 16-17 évet és az első arató részt hazavitte, akkor ülhetett az asztalhoz. Az 50 éves ember viszont már nem ülhetett az asztalhoz, mivel minden tagja reszketett. Abban az időben egy 50 éves ember, nagyon idősnek számított. Neki az étkezéshez külön rész volt berendezve.
- 27./Ha a házhoz gazdag vendég érkezett, akkor az asztalfőhöz ültették, ha szegény, akkor az asztal valamelyik részére. Ha nő vendég érkezett, akkor azt a ház hátsó részébe vitték. Ha ez a nő gazdag volt, akkor az első helyre ültették.
- 28-29./A helyiségben elhelyezett hálóhelyek rangsora: nyoszolya, dikó, lóca, sut, padka, bölcső. Az apa és az anya a nyoszolyában aludt, a dikón a 7-8 évesek, a lócán és a padkán a nagyfiú és a nagylány. Nyáron az öregebb férfiak az ámbituson bundába csavargózva aludtak. A lakó helyiségben díszágy is volt, amit fehérágnak is neveztek. Az ágyat a menyasszony esküvője után kapta.
- 30./ Ez az ágy csipkével és szőttessel volt díszítve. Gyermekágyas asszony ágya nem volt elfüggönyözve és a csecsemő a bölcsőben feküdt. Rontás ellen a csecsemőre olvasót kötöttek, melyet rózsafüzérnek neveztek.
- 31./A nappali pihenésre szolgáló fekvőhely a dikó. A dikó készítése nem helyben történt.
- 32-33./ A díszes, ill. fehér ágy mellett voltak a díszesebb székek. A hálóágyak előtt csak faszék állhatott. A családfőnek külön kijelölt karosszéke volt, ahová más nem ülhetett bele. Gyerekeknek külön székük nem volt.
- 34./ A ládában és a kaszlikban a stafírungot, fehérneműt tartották. A kaszli tetején tányérokat, poharakat, findzsát, gyertya tartót, kancsót helyeztek el.
- 35./ A tükör a faltól 15-20 cm-re helyezkedett el. A tükör mellé levelezőlapokat szurkáltak, amely egyben díszként is szolgált.
- 36./ A szobába használt alkalmi gyermekbútorok: bölcső, három kerekű telóka, amivel tanult járni a kisgyerek.
- 37-38./A helység falán szentképek és ritkán családi képek lógtak. A két ágy fölött Mária és József képe egymással szemben. Ezeket főleg kézzel festették.
- 39./ A házban az óra helye a két ablak között volt. Szobában az ajtó mellett dísztrüklöző található, amit nem lehetett használni. A trüklözőt faragott díszítésű trüklözőtartón tartották.
- 40./ A cserépfelszereléseket, cserépedényeket, pl. tejesfazekat a konyhában tartották. A szoba falán nem lógtak tányérok.
- 41./ A házban állatok közül csak a kotlóstyúkot tartották, más állatot még tél idején sem tarthattak.
- 42./ A nagytakarítás módja általában a mázolás volt. Nagytakarítást 1 hónapban egyszer, kistakarítást minden héten kb. kétszer tartottak. Ez télen is és nyáron is egyforma időközönként történt. Ágyneműcsere minden hónapban csak egyszer volt.
- 43./ A lakóhelyiségben a világítás a kanócos mécsest és a petróleum lámpa szolgált.

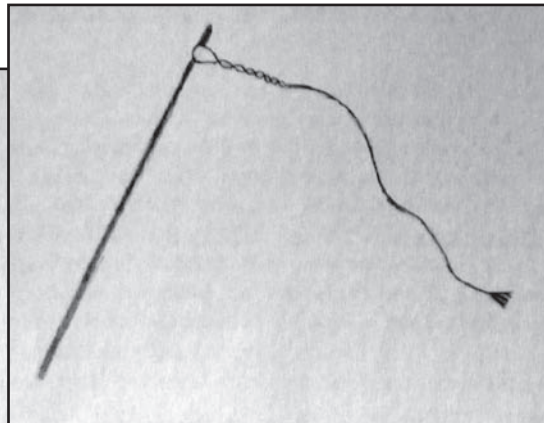
A hagyományos paraszti gazdálkodás eszközei

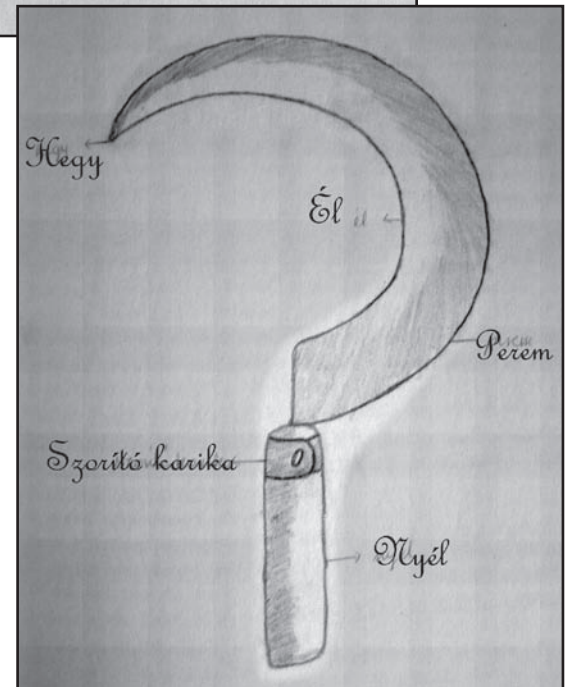
Eke

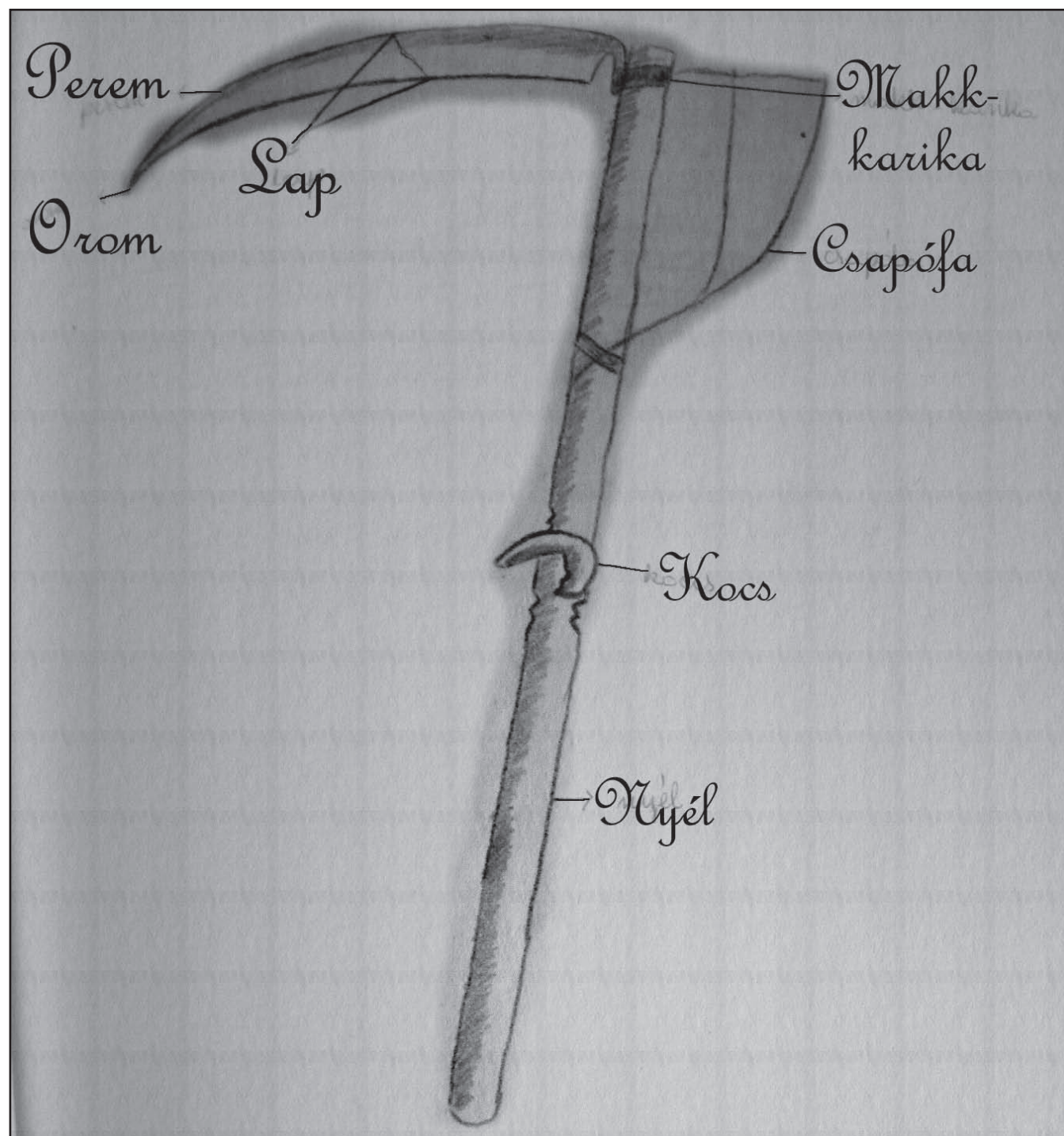
Járom

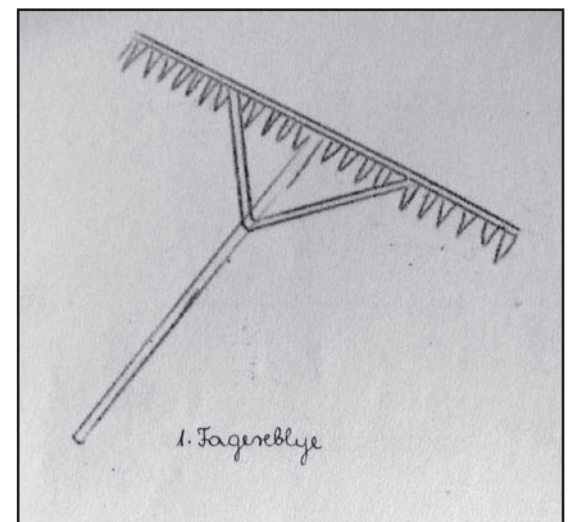
Ostor

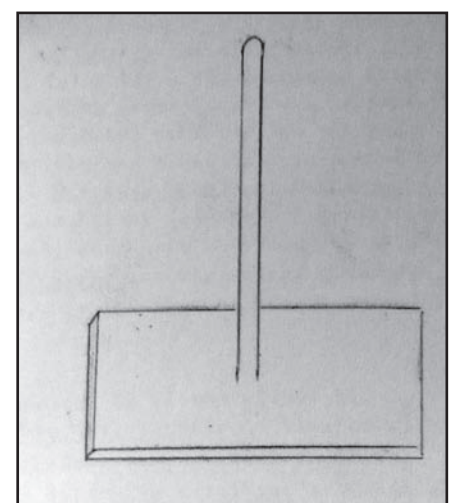
Sarló

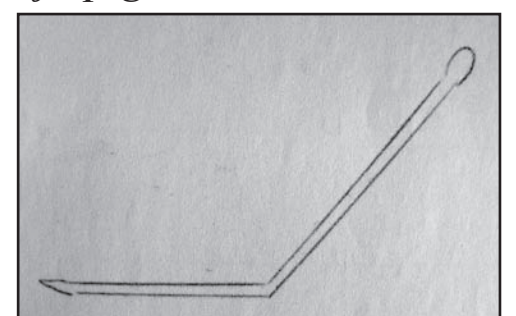
Kasza

Fagereblye

Ganajlapigató

Ganajvágó

Népi építkezés

A lakóház

A község hagyományosan épített lakóháztípusa a szarufás, kontyvetős, elől füstylukas oromzatú, háromsejtű, szabadkéményes, boglyakemencés ház.

Az ágasfás- szelemengerendás típus századunkban már annyira ritka volt, hogy csak a legöregebbek emlékeznek rá. Az ágasfa előtt, a ház elején 2-3 m hosszú ereszt, „ámbitus” volt, mely alá vasárnaponként kiült a család. Ez az a típus, mely azonos a szakirodalomban matyónak tulajdonított üstökös házzal, véglegesen 1945-ben tűnt el. A jobb módúak 1848-ban már nem alkalmazták mestergerendát,

és a szegényebbek is csak a század végéig. Gyakori volt a mestergerendát tartó oszlop a ház közepén, palóc neve azonban itt ismeretlen. A búbos kemence még gyakori, csak az 1930-as évek óta nem építik be az új házakba. Az egyetlen megfigyelt szabadkémény féloldalas volt, kétsejtű ház pitvarában. Ez lehetett az általános kéménytípus, mert gyakori volt a kétsejtű ház, a háromsejtű hátsó helyiséget pedig többnyire nem lakták. A

XIX. század általános építőanyaga föld („verett fal” és „tégla”, vagyis vályog) volt, és az első világháború óta építkeznek kőből (régebben Demjénből, majd Bogácsról, újabban Boldogkeresztúrról) és téglából (Kerecsend). Tetőfedésre nádat a XIX. század végéig (Tiszacsegéről, Négyesről hozták), szalmát 1915-ig alkalmaztak. Gyűjtésünk idején még 60-70 zsúptetejű ház volt a faluban, 1900 körül néhány házat zsindellyel, 1910 táján pedig több házat terméspalával fedtek. A tornác a jómódúaknál a XIX. század közepén megjelenik.

Gazdasági épületek

A XVIII. században még általános tüzelős ól századunk elején teljesen eltűnt. Helyét a lepadlásolt istálló foglalta el, melyet a szegények a lakóházzal egy fedél alá, a módosabbak külön, a lakóházzal szemben építettek. A lakóház és az istálló között sokszor külön bejáratú kamra foglalt helyet. A XIX. század végéig nagyméretű, nyomtató csűröket is használtak, melyeket a telkek egyik hátsó sarkába építettek. Egyik ágában állatokat, „a telelő jószág”-ot tartották.

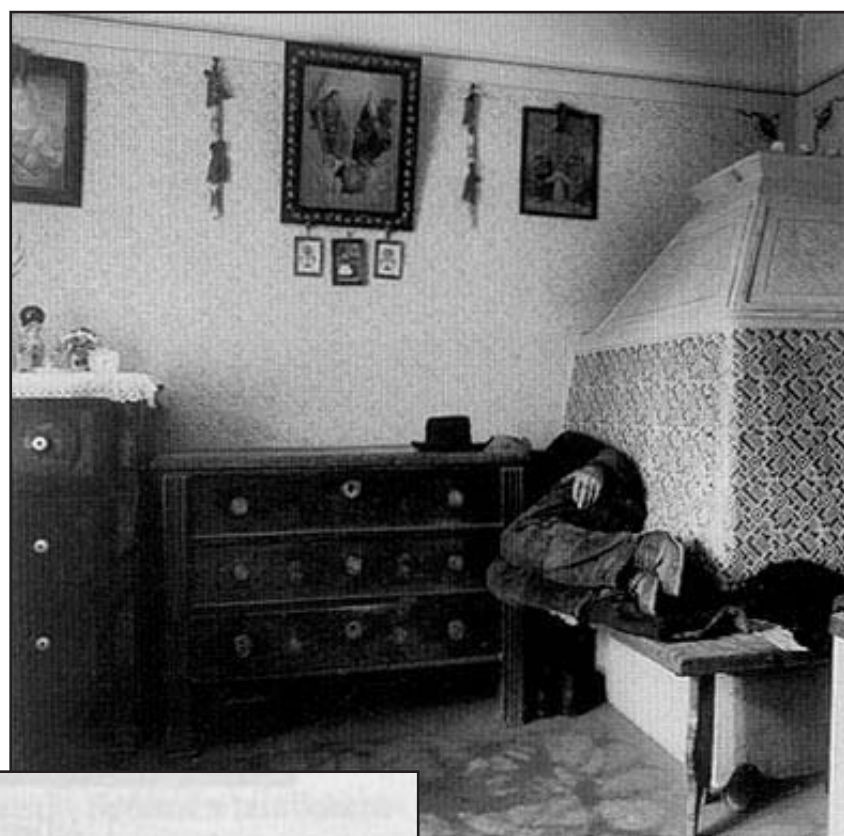
Egyéb

Századunk elején 4-5 közkútról (ásott gödör kutak) nyerte a lakosság a vizet, melyeket gémmel használtak. A kutakat a hozzájuk legközelebb lakó családról nevezték el. A gabonásvermek - feltehetően a talajviszonyok miatt - ismeretlenek. A felvétel ideje: 1963.

Búboskemence, boglyakemence

Agyagból, vályogból vagy sárból, esetenként téglából készült, sütésre, főzésre, fűtésre használt nyílt vagy zárt tűzhely. A szobai kemence lehetett belső fűtésű (füstelvezetés nélküli vagy kürtös füstelvezetéssel működő). Legismertebb típusa a csonka gúla, vagy csonka kúp alakú búboskemence vagy boglyakemence, amelynek boltozatát fa vagy növényi anyagokból készített vázra építették. A boglyakemence a 19. század utolsó harmadáig Alföld-szerte nemcsak a paraszti, hanem a polgári, értelmiségi, kishemesi otthonok és középületek tüzelőberendezése is volt.

Vályogvetés